ประวัติความเป็นมาของผ้าประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกมีอาณาเขตติดต่อกับ จังหวัดชลบุรี จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดจันทบุรี “ฉะเชิงเทรา” แปลว่า แม่น้ำลึก, คลองลึก มีแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชาวฉะเชิงเทราเป็นสายน้ำแห่งชีวิต คือ ลำน้ำบางปะกงซึ่งมีต้นกำเนิดจาก ทิวเขาสันกำแพงบนที่ราบสูงโคราช แม่น้ำบางปะกง เล่ากันสืบต่อมาว่าเป็นแหล่งชุกชุมของปลาอีกง จึงเรียกขานกันว่า บางปลาอีกง และที่สุดก็เพี้ยนเสียง มาเป็น บางปะกง จวบจนปัจจุบัน แม่น้ำบางปะกงมีชื่อว่าสายน้ำแห่งมังกรของเมืองแปดริ้ว ตามลักษณะทางกายภาพของสายน้ำแห่งนี้ที่มีความคดโค้งไปมาดุจดั่งพญามังกร พาดผ่านเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งพืชพันธุ์ ธัญญาหาร ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ แม่น้ำบางปะกงเป็นแม่น้ำที่มีความพิเศษกว่าแม่น้ำสายอื่นคือมีทั้งน้ำจืดและน้ำกร่อยขึ้นอยู่กับในแต่ละเดือนที่มีน้ำทะเลหนุน เช่น เดือนกรกฎาคมถึงมกราคมจะเป็น น้ำจืด เดือนกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายนจะเป็นน้ำกร่อย แม่น้ำบางปะกงจึงเป็นแม่น้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงมาอย่างยาวนานนับเป็นแหล่งน้ำสำคัญที่ผู้คนใช้เป็นแหล่งอุปโภคบริโภค ทำการเกษตรกรรม การทำประมง แล้วยังเกิดประเพณีสำคัญของชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา นั่นคือ "ประเพณีแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำ" ซึ่งทางวัด จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำได้นมัสการหลวงพ่อพุทธโสธร สถานที่ที่สำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราและเป็นที่รู้จักและประชาชนต่างทุกทั่วสารทิศ ได้เดินทางมากราบไหว้บูชาคือ**หลวงพ่อโสธร** หรือ **หลวงพ่อพุทธโสธร**

พระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดฉะเชิงเทรา เดิมหลวงพ่อพุทธโสธรประทับอยู่ในโบสถ์พระอุโบสถหลังใหม่ ที่สร้างขึ้นครอบพระอุโบสถหลังเดิม โดยใช้เทคนิควิศวกรรมสมัยใหม่ โดยไม่มีการเคลื่อนย้ายองค์หลวงพ่อพุทธโสธร และพระพุทธรูปทั้ง ๑๘ องค์ ให้เป็นแดนแห่งทิพย์ เป็นเรื่องราวของสีทันดรมหาสมุทร จตุโลกบาล สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พรหมโลก ดวงดาว และจักรวาล โดยตำแหน่งของดวงดาวบนเพดาน ซึ่งเป็นโบสถ์ที่ตั้งริมแม่น้ำบางปะกงที่มีความสวยงามกระเบื้องหลังคา พระอุโบสถวัดโสธรวรารามนั้น นอกจากจะมีความพิเศษที่ขนาดกระเบื้องจะใหญ่น้อยไม่เท่ากันตามระดับความสูงแล้ว สีของกระเบื้อง ยังได้เลือก “สีด่อน” ตามพระราชประสงค์ของในหลวงรัชกาลที่ ๙ เป็นสีหลักของกระเบื้องหลังคาพระอุโบสถ “สีด่อน” ซึ่งสีด่อนเป็นภาษาอีสาน หมายถึงสีของ “ควายเผือก”

และอีกหนึ่งสิ่งสำคัญของจังหวัดฉะเชิงเทราคือ **พระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อาจารยางกูร)** ท่านได้รับสมญาว่าเป็นศาลฎีกาภาษาไทย เป็นผู้แต่งตำราเรียนชุดแรกของไทย เรียกว่า "แบบเรียนหลวง" ใช้สอนในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ให้เป็นองคมนตรีเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และทำหน้าที่เป็นเลขานุการสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และองคมนตรีสภา ต่อมาได้มีการปฏิรูปการศึกษา โดยตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรก ในพระบรมมหาราชวัง

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ โดยมีพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระอาจารย์ถวายอักษร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ที่สำคัญมีบันทึกจดหมายเหตุรายวันฯ ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ความว่า “วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ เมษายน ๒๔๒๘ สองโมงแล้วแต่งตัวไปเรียนหนังสือ เอาผ้าม่วงหางกระรอกสองผืนกับกับเสื้อยศหนึ่งตัวไปรดน้ำพระยาศรีสุนทร แกดีใจหัวเราะแป้นทีเดียว แล้วเขียนเป็นคาถากับโคลงให้พรเรา เราได้จดไว้ในสมุดนี้แล้ว”

จากข้อมูลความสำคัญที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดฉะเชิงเทรา รวมถึง**คำขวัญประจำจังหวัดที่ว่า “**แม่น้ำบางปะกงแหล่งชีวิต พระศักดิ์สิทธิ์หลวงพ่อโสธร พระยาศรีสุนทรปราชญ์ภาษาไทย อ่างฤาไน ป่าสมบูรณ์” จึงเป็นที่มาของการสืบค้นการจัดทำผ้าประจำจังหวัดฉะเชิงเทราขึ้น ตามขั้นตอนดังนี้

๑. การค้นหาภูมิปัญญา/ทรัพยากรท้องถิ่น

ในพื้นที่อำเภอท่าตะเกียบ อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทราประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากทางภาคอีสาน จึงนำวิถีความเป็นอยู่ประเพณีวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาจากภูมิลำเนาเดิม มาใช้ในชุมชนจึงทำให้มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี พบว่ามีภูมิปัญญาด้านการทอผ้าซึ่งสามารถนำมาต่อยอดและพัฒนาเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้ เป็นการต่อยอดการทอผ้าขาวม้าที่เป็นผลิตภัณฑ์เดิม โดยการฝึกทักษะในการมัดหมี่และการย้อมสีให้เกิดเป็นลวดลาย และจัดทำผ้าประจำจังหวัดต้นแบบเพื่อสวมใส่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ลายขอเจ้าฟ้า สิริวัณณวรีฯ ลายผ้าประจำจังหวัด เพื่อสนองตอบนโยบายรัฐบาลตามโครงการ “ผ้าไทยใส่สนุก”เป็นต้น

๒. การออกแบบสี ลายเอกลักษณ์ประจำจังหวัด

การค้นหาภาคีเครือข่ายในการสร้างเอกลักษณ์ประจำจังหวัด ในการร่วมกันออกแบบผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัดโดยได้รับความร่วมมือต่าง ๆดังนี้

๒.๑ ขอรับการสนับสนุนภาพถ่ายจากนายเกรียงไกร เผด็จศึก ด้วยภาพถ่ายโบสถ์หลวงพ่อโสธรสะท้อนแม่น้ำบางปะกงในช่วงอรุณรุ่งเวลาประมาณ ๐๕.๐๐ น.นำไปถอดสีระดับต่าง ๆ โดยนายเจษฎา รุ่งฤดีมงคลชัย ผู้ช่วยเจ้าพนักงานธุรการ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแหน อำเภอพนมสารคาม จากนั้นกำหนดเลือกลายสายน้ำเพื่อนำไปเป็นจุดเด่นของลายประจำจังหวัดโดยเลือกจากภาพถ่ายโบสถ์สะท้อนน้ำ จากนางสาวกิตินัดดา โอสถานนท์ ประธานเครือข่าย OTOP อำเภอพนมสารคาม จึงได้สีใกล้เคียงกับภาพถ่ายเป็นลายผ้าประจำจังหวัด เรียกว่า ลายโบสถ์สะท้อนน้ำ

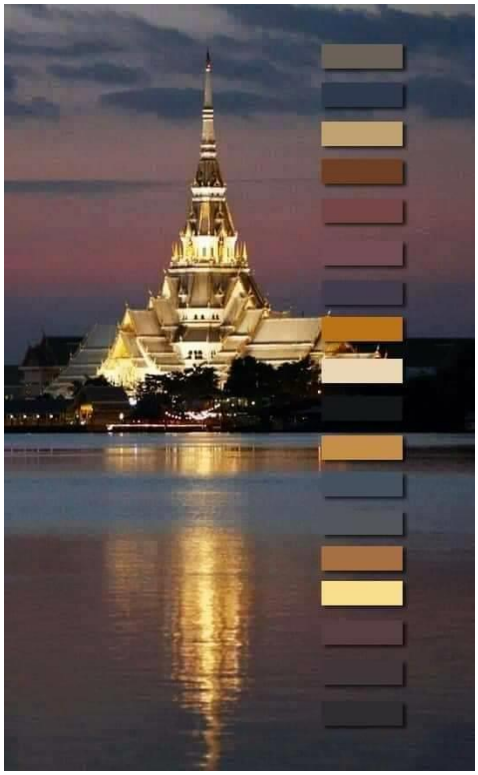

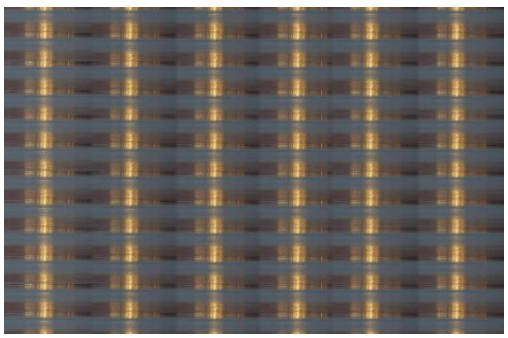

ลายที่ ๖

๒.๒ ประสานการออกแบบลาย ผ้าประจำจังหวัด โดยถอดสีจากลายโบสถ์สะท้อนน้ำ ออกมาเป็นลายกราฟิกจำนวน ๕ ลาย โดยได้รับความร่วมมือจากครูพิเศษวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา นางสาวจารุวรรณ. กัณหะสุต

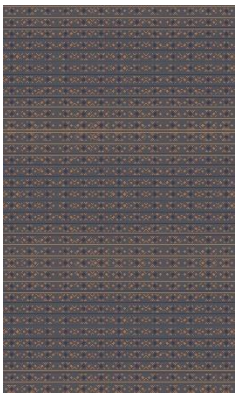
ลายที่ ๑

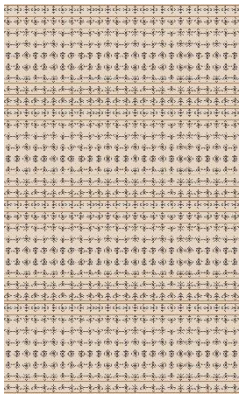
ลายที่ ๒

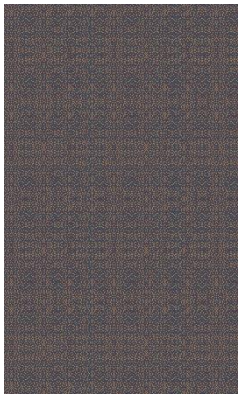
ลายที่ ๓

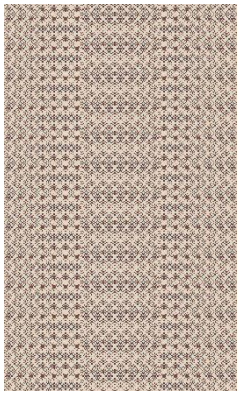
ลายที่ ๔

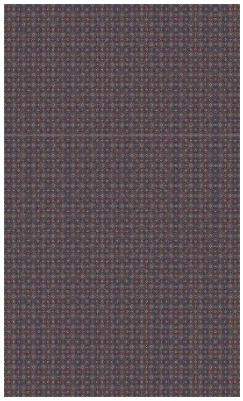
ลายที่ ๕

๒.๓ ประสานการออกแบบเสื้อประจำจังหวัดเพื่อนำไปใช้เป็นต้นแบบในการตัดเสื้อประจำจังหวัดจากผ้าสีประจำจังหวัดและลายประจำจังหวัดจาก นางจันทรรัตน์ ไตรติลานันท์ นายกเหล่ากาชาดจังหวัดฉะเชิงเทรา และนางรัตนา บำรุงวงศ์ ครูผู้ทรงคุณค่าวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา

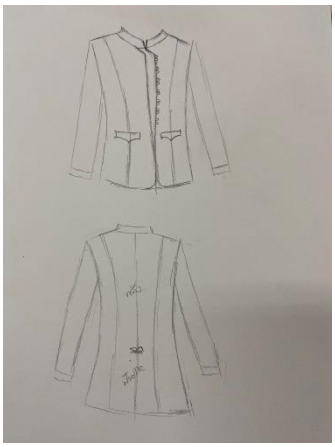

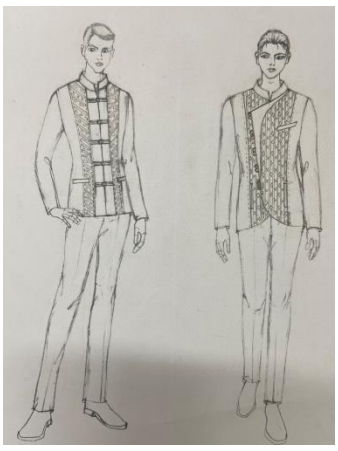

๒.๔ สร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบ โดยการให้กลุ่มทอผ้าบ้านเนินน้อย จัดทำผ้าต้นแบบด้วยเทคนิคการทอผ้าด้ายควบ (ด้ายเข็น) หรือการตีเกลียวด้ายสองเส้นเข้าด้วยกันก่อนทอ เพื่อให้เกิดเป็นคลื่นคล้ายสายน้ำบางปะกง ซึ่งเมื่อได้เป็นผืนผ้าออกมาจะเป็นสีฟ้าหม่นๆ และมีรอยคลื่นน้ำทั่วบนผืนผ้าเรียกว่า ผ้าสีด่อน (สีของหลังคาโบสถ์หลวงพ่อสะท้อนแม่น้ำบางปะกง)

ซึ่งเป็นที่มาของการจัดทำผ้าลายเอกลักษณ์ประจำจังหวัด ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๓ ส่วน ดังนี้

๑. มีผ้าสีประจำจังหวัด เรียกว่า “สีด่อน” กำหนดการทอด้วยเส้นทางยืนเป็นด้ายสีน้ำเงินสด เส้นทางพุ่ง(เส้นทอ) เป็นการใช้ด้ายสองสีตีเกลียว (ควบหรือเข็น) ด้วยสีฟ้าและสีขาวให้เป็นด้ายเส้นเดียวกัน แล้วนำมาทอด้วยกี่ทอมือของคนในชุมชนออกมาเป็นผืนผ้าเรียกว่า “ผ้าหางกระรอก” จะได้สีฟ้าหรือสีน้ำเงินที่มีความเก่า ออกเป็นสีฟ้าหม่น มีความเป็นคลื่นสีขาวแซมบนผืนผ้าที่แตกต่างกันบนผ้าผืนเดียว ซึ่งหมายถึงลายตามคลื่นของสายน้ำบางปะกง ความสวยงามและลวดลายที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปตามธรรมชาติของการทอผ้าด้วยมือ

๒. ลายเอกลักษณ์ประจำจังหวัด จำนวน ๖ ลาย คือ ลายมีรูปร่างด้านบนเป็นสามเหลี่ยม สองชั้น ด้านข้างสามเหลี่ยม เป็นเส้นแนวนอนปลายเส้นเป็นเส้นทแยงมุม ดูคล้ายหลังคาพระอุโบสถ ส่วนด้านล่างเป็นแบบเดียวกันประกอบด้วย สีต่าง ๆ จำนวน ๕ สี ๑) สีเหลือง หมายถึง หลวงพ่อโสธร ๒)สีฟ้าเทา (สีด่อน) หมายถึง หลังคาโบสถ์หลวงพ่อโสธร ๓) สีขาว หมายถึง สายแม่น้ำบางปะกง ที่เป็นแหล่งชีวิตของชาวฉะเชิงเทรา ๔) สีเลือดนก หมายถึง ธงประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา ๕) สีน้ำตาล หมายถึง ความเป็นเมืองเก่าแก่โบราณ มีตำนาน มีความสงบ ความเรียบง่าย ความมั่นคงของจังหวัดฉะเชิงเทรา

๓. แบบเสื้อเอกลักษณ์ประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแบบเสื้อสำหรับสุภาพบุรุษ ซึ่งได้ต้นแบบจากเสื้อของพระยาศรีสุนทรโวหาร เป็นเสื้อคอจีนกระดุมเฉียง แขนยาว จึงกำหนดให้ตัวเสื้อตัดด้วยผ้าสีด่อน และตกแต่งลายผ้าเอกลักษณ์ประจำจังหวัด ตามความเหมาะสม สวยงาม ทันสมัยกับการใช้งาน

การพัฒนาต่อยอดผ้าลายเอกลักษณ์ จากผ้าลายประจำจังหวัด ๖ ลายซึ่งเดิมเป็นการพิมพ์ลายบนผ้า จึงได้มีการปรับเปลี่ยนให้เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาการทอผ้าลายขิดแบบเหยียบเพื่อใช้เป็นลายสำหรับการตกแต่ง ซึ่งถอดมาจากลายประจำจังหวัด จำนวน ๒ ลาย ดังนี้

ลายที่ ๒

ลายที่ ๕

และได้มีการพัฒนาลายขิดตกแต่งขึ้นมาอีก ๒ ลาย ดังนี้

๑. ลายขอเจ้าฟ้าฯ ประยุกต์ (ตัว S) โดยทอเป็นผ้าขิดตัว S ๕ แถวโดยใช้สีต่าง ๆ จำนวน ๕ สี ตามความหมายของสีประจำจังหวัด

๒. ลายขอเจ้าฟ้าฯ

ผ้าไทยใส่ให้สนุก จังหวัดฉะเชิงเทรา